

Global Knowledge prosjekt

Undertrykkelse, fattigdom og sosiale problemer i Høvdingdømmet Mukuni

*«Kan empowerment og myndiggjøring av de involverte i treskjæring-
og curio-virksomhet, føre til at befolkningen i Mukuni kommer seg ut av
fattigdom og sosiale problem?»*

av

kandidatnummer: 23 Navn: Anders Norstrand

Oppression, poverty and social problems in the Mukuni chiefdom

Global Knowledge

GK300

Mai, 2015

Avtale om elektronisk publisering i Høgskulen i Sogn og Fjordane sitt institusjonelle arkiv (Brage)

Jeg gir med dette Høgskulen i Sogn og Fjordane tillatelse til å publisere oppgaven (Skriv inn tittel) i Brage hvis karakteren A eller B er oppnådd.

Jeg garanterer at jeg er opphavsperson til oppgaven, sammen med eventuelle medforfattere. Opphavsrettslig beskyttet materiale er brukt med skriftlig tillatelse.

Jeg garanterer at oppgaven ikke inneholder materiale som kan stride mot gjeldende norsk rett.

Ved gruppeinnlevering må alle i gruppa samtykke i avtalen.

Kandidatnummer: 23

Navn: Anders Norstrand

JA

NEI

I. Sammendrag

Denne studien er blitt gjort i forbindelse med kulturstudiet Global Knowledge, og fokuserer på høvdingdømmet Mukuni. Gjennom studien har jeg studert maktforhold, undertrykkelse, sosiale problem og fattigdom. Jeg har også rettet mye oppmerksomhet mot treskjærings- og curio-virksomheten som er utbredt i høvdingdømmet. Denne virksomheten utgjør majoritetens levebrød, og er et resultat av den aktive turismen rundt Victoriafallene. Jeg har sett på hvordan empowerment og myndiggjøring innenfor denne gruppen kan skape endring, og løfte folket ut av fattigdom og sosiale problem.

«Kan empowerment og myndiggjøring av de involverte i treskjæring- og curio-virksomhet, føre til at befolkningen i Mukuni kommer seg ut av fattigdom og sosiale problem?»

II. Summary

This study is done as a part of the cultural study, Global Knowledge. In this research project I have focus on the Mukuni chiefdom. I studied power relationships, oppression, social problems and poverty. I have also aimed the attention towards the woodcarving industry and the curio-business as it is common in the chiefdom. This kind of business is the majority of livelihood in Zambia, and is a result of the active tourism around Victoria Falls. I have seen how empowerment within this group can create changes and help people out of poverty and social problem.

“Can empowerment of those attached to woodcarving industry and curio-business, cause population of Mukuni coming out of poverty and social problem?”

Innholdsfortegnelse

I. Sammendrag	1
II. Summary	1
1.0 Innledning.....	1
1.1 Presentasjon av Problemstilling	1
1.2 Høvdingdømmet Mukuni	1
2.0 Metode.....	2
2.1 Kvalitativ forskningsmetode.....	2
2.2 Møte med en ny kultur.....	2
2.3 Validitet	3
2.4 Metodetriangulering	3
2.4.1 Observasjon og feltsamtaler	3
2.4.2 Intervju	4
2.5 Presentasjon av Informanter.....	4
2.6 Etske hensyn.....	4
3.0 Teori.....	5
3.1 Mukuni	5
3.2 Carving out a future.....	5
3.3 Kulturteori	6
3.4 Konfliktteori.....	7
3.4.1 Marxistisk teori.....	8
3.4.2 Freire – Undertrykkelse	8
3.4.3 Makt	9
3.5 Anomi	10
3.6 Empowerment.....	11
3.7 Sosiale problem	11
4.0 Empiri	12
4.1 Treskjæring og curio-virksomhet i Mukuni	12
4.2 Sosiale problem	13
4.3 Undertrykkelse	15
4.4 Empowerment i treskjæringsindustrien og curio-virksomheten	15
4.5 Reduksjon av sosiale problemer.....	16
5.0 Drøfting.....	17
5.1 Treskjærings- og Curio-virksomhet	17

5.2	Sosiale problem	18
5.3	Undertrykkelse	20
5.4	Empowerment i curio- og treskjæringsvirksomheten.....	22
5.5	Reduksjon av sosiale problem og fattigdom	24
6.0	Avslutning.....	25
	Litteraturliste.....	I
	Intervjuguide (vedlegg 1)	A

1.0 Innledning

Denne oppgaven er skrevet i forbindelse med studiet global Knowledge, som omfatter et 3 mnd. opphold i og rundt byen Livingstone Zambia. Dette er et kulturstudium som er tilpasset min utdanning som sosialarbeider. Jeg har under oppholdet observert og deltatt i sosialt arbeid og studert sosiale problem i Zambia. Til sammen har jeg vært 4 uker i landsbyen Mukuni, hvor jeg har gjort datainnsamlingen for oppgaven.

Vider i dette kapittelet skal jeg først presentere problemstillingen, for så å presentere høvdingdømmet Mukuni.

1.1 Presentasjon av Problemstilling

I denne studien har jeg studert maktstrukturer undertrykkelse og sosiale problem i høvdingdømmet Mukuni. Jeg har rettet stort fokus på treskjærings- og curio¹-virksomhet, i og med at denne virksomheten skaper inntekt for majoriteten av høvdingdømmet.

Problemstillingen er blitt definert slik:

«Kan empowerment og myndiggjøring av de involverte i treskjæring- og curio-virksomhet, føre til at befolkningen i Mukuni kommer seg ut av fattigdom og sosiale problem?»

1.2 Høvdingdømmet Mukuni

Mukuni ligger i den sørlige provinsen i Zambia. Høvdingdømmet omfatter et område rikt på naturressurser, dette innebærer elven Zambezi og Victoriafallene (The Munokalya Mukuni Chiefdom Strategic Development Plan 2013-2017[SDP], s. 4).² Høvdingdømmet Mukuni er delt inn i 12 distrikter og foruten om Livingstone City er innbyggertallet totalt ca. 50 000.

Økonomien i høvdingdømme baseres på turisme og på jordbruk. Lederskapet i høvdingdømme samarbeider med den zambiske staten og andre aktører, både i og utenfor Zambia (SDP, s. iv, vi, 1, 5).

Datainnsamlingen for oppgaven er i hovedsak gjort i Mukuni Royal Village som ligger 15km fra Livingstone city. Denne landsbyen ble etablert i det 13 århundre og har et innbyggertall på omkring 10 000. Beboerne i Mukuni avhenger av turisme, og muligheten for arbeid og inntekten den skaper. For majoriteten er dette knyttet til treskjærings- og curio-virksomhet, (SDP, s. 4, 20).

---

¹ Curio – rariteter og suvenirer som blir produsert og solgt til turister.

² Denne strategiske utviklingsplanen for høvdingdømmet Mukuni har jeg fått fra en av mine informanter. Den mangler informasjon om forfatter, årstall og forlag. Planen er skrevet i samarbeid, og støttet av organisasjonene USAID, PEPFAR og SHARe II.

2.0 Metode

Jeg har brukt samfunnsvitenskapelig metode (Larsen, 2010, s. 17). Dette er en metode som dreier seg om hvordan man skal gå frem for å innhente informasjon om den sosiale virkeligheten og videre hvordan denne informasjonen skal analyseres. Den ferdig analyserte informasjonen forteller oss da noe om samfunnsmessige forhold og prosesser.

Samfunnsvitenskapelig metode dreier seg med andre ord om innsamling, analyse og tolkning av data (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2011, s. 29).

I forskningsarbeidet har jeg benyttet meg av en mer induktiv tilnæringsmåte fremfor en deduktiv (Larsen, 2010, s. 22). Det vil si at jeg ikke hadde et teoretisk utgangspunkt og startet med en uklar problemstilling (Johannessen et al., 2011, s. 51). Denne tilnæringsmåten gav meg en mulighet til å få en bedre helhetsforståelse av temaet og gav meg større fleksibilitet i arbeidet og ved valg av metode (Larsen, 2010, s. 22).

2.1 Kvalitativ forskningsmetode

Innenfor den samfunnsvitenskapelige metoden har jeg valgt å bruke en kvalitativ forskningsmetode fremfor en kvantitativ (Johannessen et al., 2011, s. 32).

Svært forenklet kan vi si at kvalitative metoder forholder seg til data i form av tekster, lyd og bilde og legger vekt på fortolkning av dataene, mens kvantitative metoder forholder seg til data i form av kategoriserte fenomener og legger vekt på opptelling og utbredelse av fenomenene. (Johannessen et al., 2011, s. 99).

Jeg valgte å bruke en kvalitativ metode fordi det er hensiktsmessig når man undersøker temaer man ikke kjenner særlig godt til, og hvor det finnes lite forskning på området fra før (Johannessen et al., 2011, s. 32). Den kvalitative metoden gav meg mulighet til å kunne gå i dybden og til å oppnå en helhetsforståelse av fenomenet (Larsen, 2010, s. 26). Dette kan man se samsvarer med mitt valg av induktiv tilnærming.

2.2 Møte med en ny kultur

Arbeidet jeg har utført har vært preget av min forforståelse, altså min virkelighetsoppfatning bestående av teoretiske kunnskaper, praktiske erfaringer og verdier. I møte med en ny kultur har jeg derfor forsøkt å være kulturrelativistisk. Det vil si at jeg har prøvd og ikke være dømmende men heller ydmyk, og forsøkt å få en kulturell forståelse av ulike situasjoner (Døhlie & Askeland, 2006, s. 48)

Gjennom min kulturelle bakgrunn har jeg kulturelle referanserammer, som hele tiden endrer seg i kommunikasjon med andre. Mennesker har ulike kulturfiltre noe som fører til at den intenderte meningen fra avsender kan bli tolket og avkodet av mottaker og deretter gitt en

annen mening enn det som egentlig var tenkt fra avsender (Dahl, 2013, s. 91-92). I og med at jeg og informantene mine kommer fra to forskjellige kontinenter og fra to ulike kulturer og samfunn, har vi sannsynligvis veldig ulike kulturfiltre, og dette kan ha resultert i misforståelser. Når misforståelser har oppstått har jeg forsøkt å være kulturrelativistisk og tatt meg god tid med informantene, for å prøve å forstå den intenderte meningen.

2.3 Validitet

«Validitet i kvalitative undersøkelser dreier seg om i hvilken grad forskerens framgangsmåter og funn på en riktig måte reflekterer formålet med studien og representerer virkeligheten» (Johannessen et al., 2010, s.230). I følge Larsen (2010, s. 80) dreier validitet seg om relevans eller gyldighet. For å øke sannsynligheten for gyldige og troverdige resultater har jeg brukt teknikkene Lincoln og Guba (referert i Johannessen et al., 2011, s. 230) fremhever: vedvarende observasjoner og metodetriangulering.

2.4 Metodetriangulering

Metodetriangulering betyr at man ser et fenomen fra flere perspektiver, gjennom å bruke ulike metoder når man samler inn og analyserer data (Johannessen, 2011, s. 367). Dette kan gjøres slik som jeg har gjort det ved å kombinere observasjon og intervju som ulike metoder under feltarbeidet (Johannessen, 2011, s.230).

I begynnelsen av arbeidet valgte jeg å starte med observasjoner og feltsamtaler for å få mer kunnskap om temaet, og for å kunne komme i kontakt med ulike informanter. Dette gav meg et grunnlag til å presisere temaet jeg ville undersøke og til å lage intervjuguiden som jeg brukte på tre av dem jeg kom i kontakt med. Dette kan vi se som et skjønnsmessig utvalg av informanter (Larsen, 2010, s. 77). Det er disse tre jeg har presentert som mine informanter i oppgaven og det er data fra disse intervjuene som i hovedsak blir presentert under empiri-kapittelet. Mindre deler av empirien består av observasjoner og feltsamtaler fra landsbyen Mukuni.

2.4.1 Observasjon og feltsamtaler

I feltet har jeg optrådt som en tilstedeværende og delvis deltakende observatør (Johannessen et al., 2011, s. 127). Gjennom å anvende denne feltrollen er jeg åpen om at jeg gjør et forskningsarbeid. Jeg har vært med som en deltaker men i hovedsak engasjert meg gjennom samtaler som en utenforstående, som er interessert og villig til å forstå og lære (Johannessen, 2011 s. 127-128). En del av arbeidet ved bruk av observasjon og feltsamtaler er å skrive notater (Larsen, 2010, s. 88). Dette har jeg i hovedsak gjort i ettertid for å unngå å forstyrre situasjonen eller feltsamtalene ved notattaking.

2.4.2 Intervju

For å samle inn data har jeg valgt å bruke en semistrukturert intervjuguide tilpasset problemstillingen min (Johannessen, 2011, s. 139). Spørsmål, tema og rekkefølge har variert i de ulike intervjuene. Jeg valgte å ha det semistrukturert grunnet at jeg ikke hadde fastsatt problemstillingen, og dermed ville være åpen for det meste av informasjon rundt temaet.

For å dokumentere intervjuene valgte jeg å bruke lydopptak, for så å ta notater fra lydopptaket etter intervjuet. Jeg valgte også å notere ned relevante stikkord underveis i intervjuet (Johannessen, 2011, s. 147).

2.5 Presentasjon av Informanter

Daniel – er en treskjærer og snekker. Ved nabohuset ligger verkstedet hvor han utfører mye av arbeidet sitt. Han arbeider også deltid for et safari firma lokalisert i Livingstone. Han er en bereist mann som har arbeidet ulike steder i Zambia og i flere nærliggende afrikanske land.

Oscar – En familiefar som bor i et hushold med sin kone og tre barn. Oscar beskriver seg selv som en håndverker. Han har bakgrunn i treskjæring men driver i dag med kjøp og salg av treskjæringer. Han har i senere tid lagt mer fokus på andre virksomheter, som transport og butikkvirksomhet.

Thomas - Lærer ved skolen i Mukuni. Han er ca. 30 år. Gift og har en datter. Er ikke fra Mukuni men har arbeidet ved skolen noen år. Han har en del kunnskap om treskjæringsindustrien og curio-virksomheten som foregår i Mukuni. Han er også nærme studentene, og derav mange av de yngre som er involvert i Treskjæringsindustrien.

Hovedkriteriene for at jeg valgte akkurat disse tre informantene, var relasjonen som ble bygd opp over tid og informantenes kunnskap om treskjæringsindustri og curio-virksomhet.

2.6 Etiske hensyn

For å sikre en etisk forsvarlig oppgave har jeg gjort tiltak for å anonymisere mine informanter slik at informasjonen ikke skal kunne tilbakeføres til enkeltpersoner (Johannessen et al., 2011, s. 96). Dette har jeg blant annet gjort med å gi informantene fiktive navn.

Jeg har også tatt hensyn til informantenes rett til selvbestemmelse og autonomi ved å gi dem et informert og frivillig valg til å delta, og ved å gi dem full rett til å trekke seg når som helst under prosessen (Johannessen et al., 2011, s.91).

3.0 Teori

I dette kapittelet skal jeg først ta for meg teori som kan utvide forståelsen av Mukuni og høvdingdømmets utfordringer, videre vil jeg presentere relevant teori fra boken: «*carving out a future*». Jeg vil også presentere generell og relevant teori om kultur.

Jeg vil så gå over til å presentere mer sentrale teorier. Jeg skal da fokusere på konfliktteori, her vil jeg presentere marxistisk teori, teori om undertrykkelse, og teori om makt. Deretter vil jeg presentere teorier om anomi, empowerment og til slutt presenterer teorier om sosiale problem.

3.1 Mukuni

Mukuni er et tradisjonelt styrt høvdingdømme, hvor det er to høvdinger, en kvinnelig og en mannlig. Den mannlige høvdingen er totalt sett den øverste i hierarkiet. Videre er høvdingdømmets ledelse organisert med rituelle og politiske strukturer (SDP, s.10).

Turismen som naturlig eksisterer på grunn av Victoriafallene gir høvdingdømmet Mukuni en mulighet til å bli et av de mest sosioøkonomisk utviklede høvdingdømmene i landet. Turisme-industrien skaper mulighet for inntekt gjennom arbeid for turist relaterte foretak og firma, gjennom produksjon og salg av curio, og produksjon av forsyninger av varer som grønnsaker til turisme-virksomhetene (SDP, s.1).

Selv om mulighetene er tilstede, er store deler av høvdingdømmet fortsatt fattig og det er derfor utviklet en strategisk plan for videre utvikling. Denne planen strekker seg over 5 år, fra 2013-2017 (SDP, s. 2). I denne planen presenteres blant annet ulike svakheter og problemer høvdingdømmet sliter med. Høvdingdømmet sliter blant annet med et dårlig og inaktivt styresett, høye nivå av fattigdom, HIV/AIDS og alkoholisme. Befolkningen sliter også med dårlige lese- og skriveferdigheter, og det er høy arbeidsledighet blant unge (SDP, s. 66, 78).

3.2 Carving out a future

Carving out a future er en bok som tar for seg treskjæring på et globalt plan, hvor fokuset blant annet er rettet mot denne virksomheten som levebrød og vern av tre som råvare (Cunningham, Belcher, & Campbell, 2005). Boken omhandler ikke direkte treskjæring i Zambia, men jeg finner teoriene og konklusjonene relevante og velger derfor å bruke teori fra boken opp mot oppgaven min.

Treskjæring har begrensninger i å overkomme fattigdom. I mange tilfeller er treskjæring et arbeid som blir sett på som en siste utvei, og det er derfor lite lukrativt (Cunningham et al., 2005 s. 250). Likevel har treskjæring potensialet til å forbedre

livsstandarden for millioner av hushold verden over. Dette må gjøres gjennom å gi støttende politiske rammeverk, målrettet bistand og ved å sikre en bærekraftig tilførsel av råstoff (Cunningham et al., 2005, s. 268).

Individer kan oppnå store positive endringer, spesielt dersom individer med samme verdier eller fra samme samfunn arbeider mot samme mål (Cunningham et al., 2005, s. 268). Noen vil påstå at den svake evnen for organisering er et av de største hindrene for vekst innen treskjæringsindustrien. Å være en selvstendig treskjærer er positivt for det viser at man ikke avhenger av andre, men samtidig mister man mulighetene som ligger i samarbeid og kollektiv styrke (Cunningham et al., 2005 s. 98).

Det er et stort potensiale for markedsføring innenfor treskjæring, men man er avhengig av å ha informasjon om markedets muligheter, prisene og kravene til kvaliteten, for å kunne utnytte det (Cunningham et al., 2005 s. 258).

3.3 Kulturteori

Definisjon av kultur: «... de ideer, verdier, regler og normer som et menneske overtar fra den foregående generasjonen og som man forsøker å bringe videre – oftest noe forandret – til den neste generasjon» (Klausen referert i Døhlie & Askeland, s. 42).

Kultur, sosial organisering og materialitet er preget av gjensidig avhengighet og påvirkning. Kultur innebærer språk, kunnskap, tro, verdier og normer. Sosial organisering innebærer sosiale institusjoner, systemer og strukturer. Og materialitet kan oppsummeres i teknologi og infrastruktur. Forandringer innenfor en av disse tre komponentene vil føre til endring i de to andre, og denne prosessen kan forklare noe av dynamikken i samfunnsforandring (Schieffloe, 2011, s.158-159).

Jeg skal nå presenter noen ulike kulturelle trekk som typisk sett er gjeldende i tradisjonelle samfunn. Disse trekkene velger jeg å se som gjeldende og aktuelle i Mukuni, fordi jeg anser høvdingdømmet som et tradisjonelt samfunn med noe innflytelse fra moderne samfunn blant annet gjennom turisme.

Durkheim (referert i Smukkestad, 2008, s.65) nevner at *mekanisk solidaritet* kan beskrive tradisjonelle samfunn, og at denne solidariteten innebærer at individets plass og status i samfunnet er bestemt av slekten og familien. Jeg vil også trekke frem tre av Parsons (Referert i Smukkestad, 2008, s. 66) fem mønstervariabler som jeg ser relevante for oppgaven. Dette er tre begrepspar, hvor hvert av dem beskriver visse roller eller handlingsmønstre som kjennetegner det tradisjonelle samfunnet i henhold til det moderne samfunnet.

Affektivitet / affektnøytralitet – Tradisjonelle samfunn kjennetegnes av at mennesker er mer affektive. I slike samfunn utsetter man ikke behovstilfredstillelse på samme måte som i moderne samfunn. Man følger følelser og impulser fremfor å pålegge seg selv disiplin og selvbeherskelse.

Askripsjon (tilskrivelse) / prestasjon (ytelse) – Dette begrepsparet dreier seg om at man i tradisjonelle samfunn ofte har en status ut fra det som er medfødt (egenskaper som familiebakgrunn, etternavn, titler og lignende). I moderne samfunn tilskrives status i større grad gjennom ytelse og prestasjon).

Kollektivorientering / selvorientering – I tradisjonelle samfunn er det en tendens til at man er mest opptatt av felleskapet og samfunnet. Hvor mennesker i moderne samfunn er mer individorientert. Døhlie & Askeland (2006, s. 44) sier om samme fenomenet at i kollektivistisk-pregede samfunn har man sin status og verdi tilknyttet storfamilien og lokalsamfunnet. De sier videre at er grunnleggende at menneskene i slike samfunn deler det de har, uansett hvor lite det er. Slike samfunn er også preget av at man har gjensidige plikter og at man følger et bytteforhold av tjenester og materielle goder (Døhlie & Askeland, 2006, s. 44).

3.4 Konfliktteori

Konfliktteorier er samfunnsteorier som legger vekt på interessemotsetninger og konflikter om ressurser, prestisje og makt (Hutchinson & Oltedal, 2010, s. 137).

I konfliktmodeller i sosialt arbeid blir enkeltindividers og grupper problemer sett i sammenheng med system og samfunn. Det fokuseres på makt og avmakt. Arbeidet rettes både mot mobilisering av krefter i den enkelte gjennom bevisstgjøringsprosesser og mot endring av problemskapende forhold i samfunnet. (Hutchinson & Oltedal, 2010, s. 138).

Hvilke muligheter og begrensninger som er for individer og grupper bestemmes av samfunnet og maktforholdene som eksisterer. I følge konfliktteorien er konflikt veien ut av undertrykkelse og en fastlåst situasjon (Hutchinson & Oltedal, 2010, s. 167).

Lagdeling og status:

Sosioøkonomisk status er en samlebetegnelse som sammenfatter en persons plassering i hierarkiet i samfunnet, på bakgrunn av flere økonomiske og sosiale forhold (Schiefløe, 2011, s. 246). I følge Weber (referert i Schiefløe, 2011, s. 243) utgjør alle de med relativt lik økonomisk og markedsmessig posisjon en sosial klasse. En hierarkisk rangordning kan beskrives som en pyramide, hvor maktdistansen er stor. Det er toppen av pyramiden som har mest makt, og det forventes respekt og lydighet nedefra (Schiefløe, 2011, s. 168, 212, 213).

3.4.1 Marxistisk teori

Produksjonen består ifølge Marx (referert i Hutchinson & Oltedal, 2010, s. 140) av en basis og en overbygning. Basisen eller produksjonsmåten utgjør samfunnets økonomiske strukturer og den kan deles i produktivkrefter og produksjonsforhold (Lindbekk, 2001, s. 49).

Overbygningen innebærer de politiske institusjoner, religion, lovverk, kunst og vitenskap (Hutchinson & Oltedal, s. 140). Produktivkreftene beskriver Marx (referert i Lindbekk, 2001, s.49) som summen av alle de materielle innsatsene i produksjonen. Det innebærer alt av råmaterialer, verktøy, maskiner og mennesker med sine kunnskaper og erfaringer.

Produktivkreftene vil på et stadium danne produksjonsforholdene. Dette kan beskrives som et organisasjonsmønster hvor det er eiendomsforholdene og relasjonene mellom de involverte i produksjonen som står i fokus. Omsetningen og distribusjonen av de materielle godene i samfunnet er også en del av produksjonsforholdene. Produksjonsforholdene vil skape en bestemt form for overbygning i samfunnet. Etter hvert vil arbeiderne tilegne seg nye erfaringer og det vil oppstå nye endringer i produktivkreftene, gjennom muligens nye materialer og verktøy. Denne prosessen vil føre til at produksjonsforholdene og overbygningen også vil fortsette å endre seg (Lindbekk, 2001, s. 49-51).

I følge Marx (referert i Lindbekk, 2001, s.50-51) vil et samfunn under hver tidsepoke bestå av to lagdelinger eller klasser. I et slikt samfunn er det produksjonsforholdene som skaper grunnlag for interesse og interessemotsetninger mellom klassene. Den ene av dem vil kjemper for endring, mens den andre profiterer på produksjonsforholdene og derfor står for bevaring av samfunnet slik som det er. Overbygningen reflekterer som regel den herskende klasse. Den herskende klassen har derfor et maktvertak, og det vil kreve konflikt eller revolusjon for å kunne skape endring (Lindbekk, 2001, s. 50-51)

3.4.2 Freire – Undertrykkelse

Menneskets sentrale mål er å søke et rikere menneskeverd (Freire, 2011, s. 24). Når noen har gjort seg til herre, blir dermed andre gjort til slaver. Slike prosesser leder til at begge parter blir fratatt sitt menneskeverd og resulterer i at de blir de undertryktes oppgave å frigjøre både seg selv og undertrykkerne (Freire, 2011, s.24-25).

De undertrykte identifiserer seg selv med undertrykkelse, hvor det ser på seg selv som avmechtig og mindreverdige vesen. De undertrykte identifiserer seg også med undertrykkeren, og velger å følge ham og har et ønske om å bli som han. (Freire referert i Engebriksen, 1994, s. 26). Denne identifiseringen med undertrykkelse og undertrykkeren er den største hindringen for frigjøring, og hindrer dermed de undertrykte i å forstå og reagere på sin egen undertrykkelse. Når de undertrykte setter undertrykkeren og hans liv som et ideal, vil de ikke

kjempe for frigjøring men derimot utvikle seg til og selv bli undertrykkere dersom de kommer ut av den undertrykte situasjonen (Freire referert i Engebrigtsen, 1994, s. 27).

De undertryktes pedagogikk kan hverken utvikles eller utøves av undertrykkerne, men derimot av de som erkjenner at de er undertrykt. Disse menneskene har gått gjennom prosesser av kritisk bevisstgjøring, hvor de har klart å se sin egen og undertrykkerens posisjon, slik at de videre kan gå sammen med likemenn for å forandre situasjonen (Freire referert i Engebrigtsen, 1994, s. 31). Freire (referert i Engebrigtsen, 1994, s. 27) mener på bakgrunn av dette at pedagogikken bør utvikles gjennom uavhengige prosjekter og ikke gjennom den offentlige skolen. Freire (2011, s. 71) hevder at dialogen står sentralt i kampen mot undertrykkelse og endringsskapende arbeid. Ordet er essensen i dialogen, og ordet kan deles i dimensjonene refleksjon og handling. Gjennom dialog reflekterer man over egen situasjon, og dette leder til en reflektert handling. Dialogen kan gjerne oppsummeres som en aktivitet som gir muligheten til å forstå og definere virkeligheten (Freire, 2011, s. 71).

Å splitte befolkningen for og opprettholde status quo er en fundamental del av anti-dialogisk handling (Freire, 2011, s. 134-135). Splitt og hersk kan blant annet skje ved opplæring av ledere, fremfor å forbedre hele samfunnet. Ved lære opp noen få ledere og gi dem makt og goder, vil de kunne kontrollere og undertrykke resten av folket (Freire, 2011, s. 130-131). For å kunne opprettholde status quo og bevare den undertrykkende makten, må ikke undertrykkerne avsløre sin egen strategi. For å unngå dette må undertrykkerne overbevise de undertrykte om at de er på deres side, og vil forsøke å forsvare dem. Ved og «late» som at de tar de undertryktes parti og gi dem goder, fremstår undertrykkerne som frelsere. Den egentlige realiteten er derimot at de gjennom falsk gavmildhet «kjøper» fred for seg selv, slik at de kan redde sin rikdom, sin makt og sin måte å leve på (Freire, 2011, s. 134-135). I urettferdige samfunnssystem næres ironisk nok denne gavmildheten av død, fortvilelse og fattigdom (Freire, 2011, s. 25-26). Falsk gavmildhet kan beskrives som et forsøk hvor undertrykkerne prøver å mildne sin makt, ved å støtte de undertrykte og sårbare, ved å gi dem ulike goder. Slike forsøk mildner egentlig aldri makten, men gjør derimot at man kan opprettholde undertrykkelsen (Freire, 2011, s. 134-135).

3.4.3 Makt

Makt kan defineres som: «*en persons evne til å kontrollere en annen persons atferd også mot dennes vilje*» (Weber referert i Schiefloe, 2011, s. 214). Dersom den som blir utsatt for andres makt aksepterer det som riktig, oppfattes makten som legitim. Dersom man har legitim makt tildeles makten nedenfra, og den mektige får tilskrevet en autoritet.

Tradisjonelle autoriteter aksepteres av historiske eller normative årsaker.

Undersåttene adlyder kongen, og kvinnene underkaster seg mannen fordi det alltid har vært slik, eller fordi tradisjon eller religion gir en normativ begrunnelse for at det er slik det skal være. (Weber referert i Schiefloe, 2011, s. 216).

Makt på samfunnsnivå tar for seg evnen til å kunne påvirke samfunnsutviklingen, og fordelingen av goder og byrder. Innenfor samfunnsnivå er det relevant å nevne politisk makt, økonomisk makt, og ideologisk makt (Schiefloe, 2011, s. 218). Dette kan også beskrives som kontroll over produksjonsmidler, naturressurser og kapital (Schiefloe, 2011, s. 218). De med denne makten har muligheten til å undertrykke og vil gjerne opprettholde eller fortsette å utvikle en kultur som ivaretar deres interesser. Den marginaliserte og undertrykte gruppen kan reagere på sin situasjon med passivitet, avmakt og fortvilelse, starte med rusmisbruk og utvikle en atferd som ødelegger for dem selv og deres nærmeste (Schiefloe, 2011, s. 167).

Gjennom nettverk og alliering med andre, kan man etablere et slagkraftig maktgrunnlag, hvor man kan bygge relasjoner, utnytte innflytelseskanaler og bytte tjenester (Schiefloe, 2011, s. 218).

3.5 Anomi

Merton (referert i Schiefloe, 2011, s. 393) retter fokus mot at anomie kan oppstå i relativt stabile samfunn. Anomie kan beskrives som en tilstand av rotløshet, normløshet og fremmedgjøring. (Schiefloe, 2011, s. 499). Anomie kan oppstå når de kulturelt definerte mål og folks muligheter til å oppnå disse målene, ikke samsvarer. Når veien til målet gjennom lovlige midler praktisk talt er stengt, kan resultatet være en personlig anomie, preget av frustrasjon og stress (Schiefloe, 2011, s. 392-393). Merton (referert i Schiefloe, 2011, s. 393-394) omtaler fem ulike måter man tilpasser seg den anomiske situasjonen:

Konform atferd – søker å oppnå allmenne mål gjennom godtatte midler.

Ritualisme – holder fast med midlene selv om man innser at målet ikke kan oppnås.

Innovativ atferd – man prøver å realisere målet ved hjelp av illegale midler (kriminalitet).

Tilbaketrekking – man gir opp sin situasjon og trekker seg tilbake, typisk sett ved rusmisbruk.

Opprør – forkaster samfunnsordenen, og arbeider for å endre kulturen og sosiale strukturer.

Denne teorien kan belyse grunnlaget for ulike sosiale avvik, og vise hvordan atferd på individnivå har en sammenheng med sosioøkonomiske forhold på samfunnsnivå (Schiefloe, 2011, s. 393-394).

3.6 Empowerment

Empowerment kan defineres som å mobilisere krefter for å endre et problemskapende forhold (Hutchinson & Oltedal, 2010 s. 155). Empowerment knyttes ofte mot radikalt sosialt arbeid med en konfliktteoretisk tilnærming. Empowerment er ikke avgrenset til og kun gjelde for psykologiske prosesser, men det kan også omfatte endringsarbeid på system- og samfunnsnivå (Hutchinson & Oltedal, 2010, s. 155). Empowerment tenkning henter inspirasjon fra Freires pedagogikk, hvor han vektlegger å aktivisere klientens egne ressurser gjennom dialogundervisningen. (Freire referert i Hutchinson & Oltedal, 2010 s. 155-156).

Guitérrez (Referert i Hutchinson & Oltedal, 2010 s. 156) presenterer fire delprosesser mot å utvikle en kritisk og politisk bevissthet:

1. Styrke den enkeltes tro på seg selv til å påvirke sin egen situasjon gjennom å bidra til makt og mestring.
2. Arbeid i grupper med likestilte, hvor det kan utvikles en gruppebevissthet. En slik bevissthet innebærer at man har en forståelse av hvordan politiske strukturer virker inn på ulike individuelle erfaringer og gruppeerfaringer og er en av de viktigste virkemidlene for å fremme empowerment.
3. Redusere tendensen til å klandre seg selv for sin avmaktssituasjon. De som har det vanskeligst har ofte minst troe på mulighet for endring.
4. en konsekvens av denne prosessen vil være at man tar ansvar for endring, og man vil motvirke ansvarsforskyvningen til samfunnet.

(Guitérrez referert i Hutchinson & Oltedal, 2010, s. 156)

3.7 Sosiale problem

Sosiale problem er sosialt konstruert og hva et sosialt problem innebærer vil være avhengig av det enkelte samfunnet (Stamsø, 2010, s. 120-121). I historiske og tverrkulturelle perspektiver kan man se at det er stor forskjell på hvilke atferdstyper og hvilke samfunnsmessige forhold som anses som sosiale problemer. For å prøve å definere hva et sosialt problem er, så trekker jeg frem følgende:

Problemet baserer seg på menneskers atferd og ressursituasjon i forhold til andre mennesker.

- Sosiale problem dreier seg ikke om enkeltskjebner, men er i et slikt omfang at det danner et systematisk sosialt mønster.
- For at situasjonen skal oppfattes som et sosialt problem må den oppleves som uønsket, enten av den det gjelder eller de nære sosiale omgivelsene

- Sosiale problem løses ikke naturlig av seg selv eller gjennom sosial kontroll i nærmiljøet.
- Mange mennesker i samfunnet berørt av det sosiale problemet oppfatter det som uønsket eller truende for egne interesser og verdier. (Stamsø, 2010, s. 120-121)

I og med at de sosiale problemene er sosialt konstruert vil løsningen av det sosiale problemet også avhenge av det enkelte samfunnet, de gjeldende verdier og de politiske prosessene (Stamsø, 2010, s. 140). Om det blir iverksatt tiltak, og eventuelt hvilke tiltak vil være avhengig av ulike grupperinger og deres makt til å sette situasjonen på dagsorden (Stamsø, 2010, s. 121).

4.0 Empiri

Jeg skal under dette kapittelet legge frem relevant innsamlet data. Dataene er i hovedsak fra intervjuer med mine tre informanter. Noe av dataen er fra egne observasjoner og feltsamtaler.

4.1 Treskjæring og curio-virksomhet i Mukuni

Treskjæringsindustrien og curio-virksomheten er i følge Thomas noes som tilnærmet alle familier i landsbyen er tilknyttet. Han sier at ved å gå denne veien følger man hovedstrømmen og stort sett alle, spesielt gutter blir oppfordret til å delta på en eller annen måte, ved å hjelpe far eller en annen slektning som arbeider innenfor området. Thomas presiserte at deltakelse og arbeid innenfor treskjæring og curio er nærmest en naturlig arv som man tar del i. Dette bygde Thomas videre på senere i intervjuet, hvor han fortalte at veien inn i treskjæring og curio stort sett ikke er et valg. Men noe man nærmest er født inn i, og derfor er en naturlig vei å gå for de fleste. Daniel trakk også frem at treskjæring er en del av arven i Mukuni, som i senere tid har utviklet seg til en industri som gir folk en mulighet for inntekt. Oscar har om samme temaet sagt at treskjæring og curio er majoritetens måte å tjene penger på for å overleve, og at disse menneskene er helt avhengig av turismen for å kunne holde virksomheten i gang. I følge mine informanter har høvdingen og lederskapet en svak tilknytning til treskjærings- og curio-virksomheten som eksisterer i høvdingdømmet. Ut fra hva de sa har høvdingen minimal inntekt på denne virksomheten, og det er heller slik at han støtter virksomheten ved å gi slagsstender på markedet til sårbare familier.

For noen kan treskjæring og curio i følge Thomas være en vei ut av fattigdom, men ha sa også at flertallet blir fanget i situasjonen slik som den er. Han trakk frem at det ikke er en bærekraftig virksomhet. Oscar fortalte at folk velger curio-virksomhet og treskjæring for å kunne overleve, og at de gjerne ville hatt annet arbeid dersom det var mulig. Daniel nevnte at treskjæring var mer lukrativt rundt 80 -tallet, og at enkelte da valgte å droppe ut av skolen for

og heller satse på det. Han fortalte at situasjonen har endret seg og at treskjæring i dag er et andre valg, hvor annet arbeid som man gjerne er utdannet for, eller som man har egenskapene for, ses på som mer attraktivt.

Treskjæringsindustrien og curio-virksomheten er i følge alle tre informantene bygd opp av at de fleste involverte driver selvstendig virksomhet. Markedet for curio er i følge Thomas og Daniel preget av like produkter og derav høy konkurranse. Slik som situasjonen er i dag sa Oscar at veien for å lykkes blant annet er å drive med flere virksomheter, hvor man kan satse på det som er best i forhold til sesong og marked. Daniel trekker frem at det viktigste for å lykkes er å være bestemt, holde seg forpliktet til det man har bestemt seg for, og å være innovativ og nyskapende. Ifølge Thomas må man være modig, og tørre å satse. Ved siden av å være modig trakk han frem betydningen av struktur og planlegging i arbeidet, noe som igjen ledet inn på betydningen av en god arbeidsmoral. Eksport trakk Thomas frem som beste mulighet for å lykkes. Thomas trakk også frem betydningen av å enten spare pengene eller å reinvestere dem. I følge alle tre informantene er også en sentral del av treskjæringen og curio-virksomheten basert på at man må tilegne seg kunnskap gjennom erfaring, og man må over tid bygge ut et nettverk av kontakter for å lykkes.

Thomas trekker frem at kulturen innenfor treskjæring- og curio-virksomheten er preget av det han beskriver med uttrykket «money by chance». I dette legger han at det er utfordrende å få kunder grunnet det store markedet som eksisterer med like produkter. Dette fører til at inntektene av salg er bestemt av tilfeldighetene. Han trakk frem at denne tilfeldigheten blant annet fører til en ustabil inntekt som igjen gjør det vanskelig å planlegge fremover. Videre sa han at tilfeldigheten også fører til at penger blir misbrukt, fordi at man lever fra dag til dag hvor man tenker at i morgen er det nye muligheter for å tjene penger. Oscar trekker også frem at arbeidsmoralen er preget av at man lever dag for dag, og at man håper og ser en mulighet til å få solgt noe av curioen sin i morgen.

4.2 Sosiale problem

Alle mine tre informanter har lagt mest vekt på alkoholisme som sosialt problem, men de trakk også frem fattigdom, arbeidsledighet og mangel på rekreasjon.

Thomas og Daniel pekte begge på alkohol som hovedproblem, grunnet at dette leder til andre problemer som prostitusjon, tidlige graviditeter og spredning av sykdommer som HIV/AIDS. De hevdet også at alkoholismen er sterkt knyttet til fattigdom. Oscar sa at alkohol leder til andre problemer og nevnte at når noen har penger bruker de dem gjerne opp på alkohol, og tenker at de vil tjene det inn igjen i morgen. Daniel hevdet at majoriteten av folket

i Mukuni drikker tilnærmet hver dag, og at det bare er få individer og hushold som ikke drikker. Han grunnlag påstanden med at dersom dette ikke er tilfelle ville det ikke vært mulig for så mange barer å eksistere. Daniel sa også at alkoholmisbruk utbredte seg etter frigjøringen av Zambia i 1964, og at flertallet av barene har vokst frem i ettertid. Gjennom Observasjon har jeg sett at det drikkes store mengder alkohol og at det nærmest daglig er levering av alkohol til barene i landsbyen. Langs hovedgaten i landsbyen er det totalt over 10 barer. Jeg har sett at det er mange berusede mennesker i landsbyen, selv på dagtid. I hovedsak har jeg sett mest berusede mennesker i området rundt barene, men også andre steder i landsbyen. Jeg har sett at alkoholisme er utbredt blant begge kjønn, både unge og eldre.

Daniel trakk frem at alkoholisme gjerne leder til at det blir konflikter i husholdet, og at pengene som blir brukt på alkohol heller kunne blitt brukt for å betale barnas utdanning. Han sa videre at unge presses inn i en situasjon som alkoholikere grunnet dårlig påvirkning fra familie og andre forbilder. Både Oscar og Daniel nevnte at de syntes det er problematisk at unge startet å drikke i ung alder, helt ned mot 12 år.

Når jeg har spurt om hvorfor folk drikker så har informantene mine svart at drikking ses på som en løsning eller en måte å glemme problemer. Daniel påpekte at problemene egentlig bare blir verre. Foruten om arbeidsmoralen preget av «money by chance,» Presenterte Thomas tre hovedgrunner for at inntekten innenfor treskjæring- og curio-virksomhet blir misbrukt på alkohol:

- 1) The bars are too near to their homes hence they are forced psychologically to join their friends when they hear loud music playing.*
- 2) They try to lead the life of a tourist (their customer) who they see drinking and having fun mostly. They are made to believe that thats the main way to make it in life.*
- 3) Since curio sellers operate from an open place where they are able to notice who has sold or not sold on a particular day, the fortunate ones (those who sell on that day) are forced indirectly to buy their unfortunate friends beer to compensate for their lack of sales as they might do the same next time.*

Under intervjuet med Daniel sa han at barene er eneste møteplassen foruten om kirken, og at det er veldig få muligheter til rekreasjon og fritidsaktiviteter hvor alkohol ikke er involvert. I sammenheng med dette trakk han også frem at det knapt nok er fasiliteter for sosial velferd i nærheten. Gjennom feltobservasjoner under mitt opphold i landsbyen har jeg sett at det er mangel på infrastruktur for fritidsaktiviteter, og at det er mangel på møteplasser. Gjennom ukene jeg har vært i Mukuni har jeg sett at den slitte fotballbanen som ligger ved landsbyen er forholdsvis lite i bruk og at det generelt sett har vært lite synlige aktiviteter som

er tilgjengelig for majoriteten i landsbyen. Jeg har sett dansegrupper, kor og poesi-grupper, men har ikke sett større organiserte idrettslag eller lignende. Oscar sa at det knapt nok eksisterer aktiviteter i Livingstone, Mukuni og området rundt.

4.3 Undertrykkelse

Jeg spurte en av mine informanter om hvem han så på som undertrykkere. Han svarte meg da at det er de som styrer og er i den ledende klassen av hierarkiet i Mukuni som er undertrykkere. Han utpekte spesielt dem som har kunnskap og bevissthet om undertrykkelsen, og samtidig har rikdom og tilgang på ressurser, som undertrykkere. Han ser på situasjonen som at det er dem med ressurser og rikdom som i hovedsak har mulighet til å gjøre noe med situasjonen. Daniel trakk frem at de som kommer seg ut av fattigdom, blir utdannet og får seg arbeid, forlater høvdingdømmet og konsentrerer seg om seg selv og sitt. Han sa videre at de kommer gjerne på besøk, men at de ikke gjør noe med de sosiale problemene de har sett. Denne situasjonen beskrev han med uttrykket: «they put a blind eye».

Gjennom observasjon i landsbyen Mukuni har jeg sett at folk lever i fattigdom. Dette har jeg sett gjennom måten folk bor på, måten folk kler seg på og gjennom den lave tilgangen de har på materielle ressurser. Jeg har sett og opplevd at det til tider kan være problemer med tilgang på vann og jeg har også sett at ytterst få hushold er tilknyttet strøm. Jeg har ikke fastsatte tall, men det er mange firma som driver med turistrelatert virksomhet innenfor høvdingdømmet Mukuni. Eksempelvis overnattingssteder, safarikompani og aktivitetsarrangører. I følge mine informanter og gjennom feltsamtaler har det vært åpenlyst at disse firmaene må betale avgifter og kjøpe tomter av høvdingen. Med tanke på omfanget av turistvirksomheten i området vil det derfor være sannsynlig at det er en god del penger involvert.

Gjennom besøk av høvdingens palass har jeg sett at det er forskjeller. Palasset er laget tradisjonelt og delvis tilpasset for turisme, men samtidig gjennom symboler som elfenben og løveskinn så vises det tydelig at det er her makten er plassert. Huset til høvdingen har jeg sett utenfra og det fremstår som det fineste og mest moderne i landsbyen. Samtidig har jeg observert at høvdingen eier en fin BMW og dette har jeg gjennom feltsamtaler fått erfart at ikke er den eneste bilen han har.

4.4 Empowerment i treskjæringsindustrien og curio-virksomheten

Til spørsmålet mitt om hvordan de som driver med treskjæring og curio kan bli styrket gjennom empowerment, har alle tre informantene vært samlet om at utdanning og utvikling av relevante egenskaper står sentralt.

I følge Thomas og Daniel kan utdanning gjennom workshops fungere som empowerment. Workshops for de involverte i treskjæringsindustrien og curio-virksomheten kan i følge dem eksempelvis fokusere på hvordan de skal spare, hvordan de kan drive en god virksomhet, utvikling av ulike treskjærings ferdigheter eller fokusere på kvalitetssikring. Daniel trakk frem at workshops også kan motivere deg og hjelpe deg med å utvide et kontaktnettverk, noen som han ser på som helt sentralt innenfor curio-virksomhet.

Oscar la fokus på at empowerment kan gis gjennom utdanning i forretning, curio-virksomhet, og engelsk. Han sa at han skulle ønske at man på skolen kunne lære mer om grunnleggende curio-virksomhet, og at dette kunne hjulpet ungdommer til å være forberedt og til å vite hvilke områder og ferdigheter de skal forbedre før de kommer ut av skolen. Engelsk mente han var sentralt i forhold til at engelsk er et internasjonalt språk som kan brukes i møte med turister, kjøpere og andre.

Daniel sa at en mulig vei kan være organisere i et verksted hvor man gjerne kan skape en struktur med arbeidere som har ulike spesialiteter. Han sa at da er det mulig for folk med ordre å komme og få gjort sine bestillinger der, noe som kan føre til at det skapes arbeid på en daglig basis. Han mente at dersom man vet at det man produserer vil bli hentet og kjøpt innen en gitt tid vil det kunne fungere som motivasjonsfaktor og samtidig lede til mer sikkerhet og forutsigbarhet innenfor denne formen for arbeid. Det vil kunne være en plass man kan samarbeide og dele ideer. Han tilføyde at når arbeidet blir sosialt blir det også artigere og det bringer mer motivasjon. Thomas trakk også frem en lignende ide om å organisere treskjæring og curio i en bedrift med ansettelse, hvor man da får mer strukturer og en mer stabil og forutsigbar inntekt.

Daniel fortalte meg at organisering i grupper, klubber eller organisasjoner er en måte man kan skape empowerment og endring. Han hevdet at ved en slike organiserte forhold kan man lage avtaler om betalt medlemskap eller felles spareavtaler, hvor pengene til slutt går til et felles mål. Sparing kan i følge Daniel også skje ved å motivere mennesker gjennom målsetting, både langsiktig og kortsiktig.

4.5 Reduksjon av sosiale problemer

Når de kommer til alkoholisme som sosialt problem har samtlige av mine tre informanter trukket frem at en viktig del mot endring er gjennom restriksjoner. De har nevnt hardere restriksjoner når det kommer til aldersgrensen på 18 år som eksisterer i dag. De har også nevnt at det kan opprettes hardere restriksjoner på åpningstidene av barene. Thomas sa at åpningstidene på barene gjerne kunne bli redusert til helgene eller hvert fall at barene stenges

på dagtid. Daniel trakk frem at en større bevissthet rundt alkohol og virkningene av den, gjerne kunne bidra til reduksjon av alkoholisme.

Oscar mener at et større tilbud av aktiviteter ville redusert alkoholisme-problemet i landsbyen. Han sa at dersom folk holdes opptatt med aktiviteter eller dersom barna driver med aktiviteter vil dette kunne endre fokus for foreldrene og kunne bidra til å holde dem opptatt og borte fra barene og alkoholen. Daniel trakk frem at folk må bli gitt noe å gjøre og holdes opptatt, og mente at dette kunne bli gjort gjennom å få folk i arbeid eller ved å utvikle den sosiale velferden gjennom tilbudet av aktiviteter og møteplasser i området. Han la ekstra vekt på at møteplasser bør gi lærdom og kunnskap og dermed kunne fungere som en utdanning.

5.0 Drøfting

5.1 Treskjærings- og Curio-virksomhet

Alle informantene har sagt at treskjærings- og curio-virksomheten er noe majoriteten av befolkningen er tilknyttet. Virksomheten er i følge Thomas ikke bærekraftig, dette kan man se i sammenheng med at Cunningham et al. (2005, s. 250) sier om at treskjæring har sine begrensninger i å overkomme fattigdom. Likevel kan vi som presenter i den strategiske planen for Mukuni (SDP, s. 1) se at turismen kan bli bedre utnyttet, slik at Høvdingdømmet kan bli et av de mest sosioøkonomiske utviklede i landet. Som Oscar har trekt frem mangler folket utdanningen og kunnskapen for å utnytte dette markedet. Dette kan vi se igjen innenfor hva Cunningham et al. (2005, s. 258) sier om at man må ha informasjon om markedets muligheter, prisene og kravene til kvalitet for å kunne utnytte det.

Thomas og Daniel trakk frem at denne industrien og virksomheten er en del av den kulturelle arven i Mukuni. Thomas sa også at spesielt gutter blir oppfordret til å delta i denne formen for arbeid. At treskjæring og curio er en naturlig del av arven og at man blir oppfordret til å ta rolle i arbeidet, kan sees på som bestemt av familien og slekten gjennom en mekanisk solidaritet (Durkheim referert i Smukkestad, 2008, s. 65). Denne tilskrivelsen av en rolle gjennom familie kan man også se som sentral innenfor Parsons (referert i Smukkestad, 2008, s.67). mønstervariabel: tilskrivelse/ytelse.

Det kan også være at kulturelle faktorer er irrelevant, og at arbeid innen treskjæring og curio blir valgt for å overleve, slik som Oscar har sagt. Han har også nevnt at folket gjerne ville hatt annet arbeid. Disse kommentarene åpner opp for en tolkning uavhengig av kulturelle faktorer, hvor mønsteret av treskjæring og curio som sosial arv, kan ses som et resultat av undertrykkelse. Underklassen kan da ses som de avmektig, fanget i en situasjon hvor de ikke

har ressurser eller muligheten til å ta et valg, men er tvunget inn i treskjæring- og curio-virksomhet.

Kulturen innenfor treskjæring- og curio-virksomhet. Thomas beskriver denne kulturen ved hjelp av uttrykket «money by chance». Dette innebærer i følge han at inntektene fra salget er bestemt av tilfeldighetene, og han sier videre at dette skaper uforutsigbarhet. Denne uforutsigbarheten og tilfeldighetene har ifølge Thomas ledet til en kultur innenfor virksomhetene, hvor man lever dag for dag, og tenker at i morgen er en ny mulighet for inntekt. Oscar beskrev moralen i virksomheten på en lik måte som Thomas. Som et resultat av denne kulturen eller moralen, har de begge sagt at penger blir misbrukt.

Denne arbeidsmoralen kan som Thomas sier forklares som et resultat av et stort marked, preget av like produkter og høy konkurranse, hvor det er utfordrende å få gjort salg med god fortjeneste. Samtidig kan det fra en annen vinkel tolkes som en moral bestemt av kulturen i høvdingdømmet. Dette kan belyses gjennom Parsons (referert i Smukkestad, 2008, s. 66) mønstervariabel affektivitet / affektnøytralitet, som hevder at mennesker i tradisjonelle samfunn ofte handler mer spontant etter impulser og følelser, og ikke utsetter behov og lystopplevelser.

5.2 Sosiale problem

I drøftingen av sosiale problem har jeg valgt å legge fokuset på alkoholisme. Daniel påsto at majoriteten i befolkningen drikker nesten hver dag, og at det er få individer og hushold som ikke drikker, og begrunnet dette med at det ellers ikke hadde vært mulig for de over ti barene i landsbyen å eksistere.

Alkoholismen i Mukuni kan anses som et sosialt problem (Stamsø, 2010, s. 120-121). Denne tolkningen har jeg gjort på grunnlag av flere kilder, noe som gjør den mer pålitelig. For det første har jeg gjennom egne observasjoner i landsbyen, sett at det eksisterer et utbredt alkoholproblem. For det andre legger den strategiske planen for Mukuni (SDP, s78.) frem at Mukuni sliter med høye nivå av alkoholisme. Sist men ikke minst har alle informantene mine lagt mest vekt på alkoholisme som sosialt problem. Omfanget av problemet tilsier at det ikke bare dreier seg om enkeltskjebner, men at det er danner et systematisk sosialt mønster. Mange er berørte av alkoholismen direkte, og på grunn av omfanget av alkoholismen velger jeg å tro at de som ikke er berørt direkte er berørt indirekte. Denne tolkningen har jeg gjort ut fra at Daniel sa at alkoholismen kan lede til konflikter i hushold og misbruk av penger. Pengene kunne ifølge han heller bli brukt til andre viktigere formål som utdanning til barna. Alkoholismen går da også ut over de nære sosiale omgivelsene og ikke bare alkoholikerne. Vi

kan totalt sett se at alkoholismen er uønsket og truende for folks verdier og egen interesse. (Stamsø, 2010, s. 120-121).

Slik som alkoholismen er utbredt er det interessant å se på hvorfor folk drikker. Informantene mine har forklart at alkohol ses på som en måte å løse eller glemme problemene sine. Men som Daniel påpeker, velger jeg også å se det slik at problemene egentlig bare blir verre på denne måten. Dette underbygde både Thomas og Daniel da de sa at alkoholmisbruk fører til andre sosiale problemer som prostitusjon, spredning av HIV/AIDS og spesielt fattigdom. Daniel har sagt at alkoholmisbruk utbredte seg etter frigjøringen av Zambia i 1964. Jeg velger derfor ikke å forklare den utbredte alkoholismen ut fra av kultur og tradisjoner. Jeg mener heller at dette sosiale problemet kan forklares fra samfunnsnivå gjennom Mertons (referert i Sciefloe, 2011, s. 392) teori om anomi. Som jeg allerede har presenter lever majoriteten i Mukuni i en tilværelse av fattigdom og sosiale problemer. Som informantene har sagt, drikker man for å ta avstand fra problemene sine, dette kan tyde på at tilværelsen er preget av mye stress og frustrasjon, noe som kjennetegner anomi. Etter min mening reagerer majoriteten av befolkningen på sin situasjon med *tilbaketrekking* gjennom alkoholmisbruk. Ut fra et slikt perspektiv kan vi også se at de som lykkes innenfor treskjærings- og curio-industrien derimot reagerer med en *konform atferd*. Hvor de på grunn av ulike faktorer klarer å konsentrere seg og arbeidet mot målet med de midlene de har. Slike faktorer kan trolig som Oscar nevnte, være erfaring og kunnskap fra reising. Men også gjennom utdanning slik som de alle tre trakk frem. I og med at situasjonen har endret seg etter frigjøringen tolker jeg det som om befolkningen tidligere var mer samlet rundt en *konform atferd* eller *ritualisme*. Og at de i dag på grunn av blant annet moderne innflytelse gjennom turisme, mer kontakt med omverdenen, og trolig lettere tilgang på alkohol, har gått over til å reagere med *tilbaketrekking*. Daniel sa at situasjonen innenfor curio- og treskjæringsvirksomhet var mer lukrativt før. Det kan tyde på at tilværelsen ikke var like anomisk den gang.

Alkoholismen kan også ses som et resultat av undertrykkelse, hvor den undertrykte gruppen reagerer på sin situasjon med alkoholmisbruk, og videre kan utvikle en atferd som ødelegger for dem selv og de nærmeste (Schiefloe, 2011, s.167). Undertrykkelse i høvdingdømmet blir drøftet i neste del av oppgaven.

Som tidligere drøftet kan arbeidsmoralen innenfor treskjærings- og curio-virksomhet forklare hvorfor penger blir misbrukt. Foruten om moralen nevner Thomas at inntekten innenfor denne virksomheten ofte blir misbrukt på alkohol, fordi det eksisterer en gjensidighet mellom menneskene i virksomheten. Han forklarte dette ved at dersom du er den heldige som får gjennomført et salg en dag, så er du indirekte tvungen til å kjøpe øl til dine venner for å

kompensere for deres manglende salg. Etter min mening kan denne gjensidigheten ses som et resultat av det kollektivistiske kulturtrekket i høvdingdømmet. I kollektivistiske samfunn har man sin verdi og identitet knyttet til storfamilien og lokalsamfunnet, og man skal dele, uansett hvor lite man har. I et kollektivt felleskap er det også et naturlig bytteforhold mellom materielle goder og tjenester (Askeland & Døhlie, 2006, s.44). Jeg tror folk lever etter disse prinsippene, hvor de tenker at dersom du kjøper en øl i dag, så kjøper jeg øl i morgen. Dersom man ikke følger denne gjensidigheten kan det tenkes at man vil miste sin status og verdi i kollektivet. Thomas sa også at penger blir misbrukt på alkohol fordi at barene er møteplassene hvor man treffer sine likemenn og venner. Han sa videre at det er vanskelig å unngå barene når man hører musikken og vet at vennene dine er der.

5.3 Undertrykkelse

Nå skal jeg se nærmere på undertrykkelsen som jeg vil påstå at eksisterer i høvdingdømme Mukuni. Jeg vil her analysere hvem som er undertrykkere og hvem som blir undertrykt ut fra relevant teori og empiri.

En av informantene mine sa at han så på lederskapet og spesielt høvdingen som undertrykkerne i høvdingdømmet, og befolkningen for øvrig så han på som undertrykte. Som sentralt trakk han frem at undertrykkerne hadde rikdom og tilgang på ressurser. Det denne informanten sa, kan tyde på at høvdingdømmet har en hierarkisk rangordning som en pyramide, hvor den mannlige høvdingen er på toppen, og har høyest sosioøkonomisk status. (Schiefløe, 2011, s. 168, 212, 213, 246). At høvdingen er på toppen av hierarkiet underbygges i den strategiske utviklingsplanen, hvor det blir trakt frem at den mannlige høvdingen er øverste leder (SDP, s. 10). Gjennom hva jeg selv har observert gir dette mening. Jeg har sett at fattigdom preger majoriteten av befolkningen, og at høvdingen har den største rikdommen, og at han har størst makt. At Mukuni er et tradisjonelt styrt høvdingdømme med røtter tilbake til 1300-tallet tyder på at høvdingen er en tradisjonell autoritet som kan legitimere sin makt gjennom historie, tradisjoner og religion (Weber referert i Schiefløe, 2011, s. 216). Jeg har under min tid i Mukuni ikke opplevd at noen har stilt seg kritisk til høvdingens makt, noe som kan tyde på at hans makt er legitim og aksepteres som riktig av folket. At makten er legitim kan vi også se gjennom gester og respekt til høvdingen gjennom eksempelvis knelling og klapping.

På bakgrunn av denne drøftingen vil jeg trekke en parallell til marxistisk lagdeling (referert i Lindbekk, 2001, s.49). Rangordningen i Mukuni, og fordelingen av rikdom og ressurser kan tilsi at høvdingen og lederskapet er den dominerende overklassen som profiterer

på produksjonsforholdene, og derfor ønsker å bevare dem. Arbeiderne og arbeidskraften finnes i resten av befolkningen, og vi kan se på dem som den undertrykte underklassen som kjemper for endring. Arbeiderne fra Mukuni er i hovedsak tilknyttet treskjærings- og curio-virksomhet, men også jordbruk (SDP, s. vi). Majoriteten av disse arbeiderne har en relativt lik økonomisk og markedsmessig posisjon preget av fattigdom, og derfor kan vi trolig trygt kategorisere dem i én sosial klasse (Weber referert i Schiefloe, 2011, s. 243).

I og med at lederskapet samarbeider med zambiske myndigheter og både nasjonale og ikke-nasjonale organisasjoner vil det trolig være feil å påstå at all makt ligger i lederskapet i Mukuni (SDP, s. iv). Dette samarbeidet medfører sannsynligvis en del retningslinjer og begrensninger av makten.

I følge mine informanter har høvdingen og lederskapet en svak tilknytning til treskjærings- og curio-virksomheten som eksisterer i høvdingdømmet. Og som en del av dette, har de ifølge mine informanter lite inntekt fra denne virksomheten. Om dette stemmer, kan det tyde på at overklassen ikke profiterer direkte på treskjærings- og curio-virksomheten. Etter min mening vil overklassen og spesielt høvdingen profiterer på disse produksjonsforholdene uansett, men på en mer indirekte måte. Ved å opprettholde situasjonen slik den er, kan høvdingen og overklassen ivareta sine posisjoner og inntekt. Høvdingen kan da bevare kontrollen over produksjonsmidlene, naturressursene og kapitalen i høvdingdømmet, og har dermed muligheten til å fortsette undertrykkelsen og oppretthold en kultur som ivaretar hans og lederskapets interesser (Schiefloe, 2011, s. 167, 218).

Som Daniel og Oscar har sagt så deler høvdingen ut salgsboder ved markedet i landsbyen og ved Victoriafallene. Denne gavmilde handlingen og overklassens ellers fraværende økonomiske profitteringen på treskjæring og curio, kan vi se på som en måte å vise falsk gavmildhet (Freire, 2011, s. 134-135).

En av mine informanter sa at de som kommer seg ut av fattigdom og bort fra høvdingdømmet ser med et blindt øye, og hjelper ikke sine likemenn. Denne påstanden vil jeg se i sammenheng med at man på grunn av feil ideal og mål, ikke kjemper for frigjøring men heller utvikler seg til bli undertrykker når man kommer ut av en undertrykt situasjon (Freire referert i Engebriksen, 1994, s. 27).

Spilt og hersk teknikken som tidligere nevnt i teorikapitlet, kan muligens ses igjen i Mukuni ved at høvdingdømmet har en struktur av politiske og religiøse ledere. Disse lederne kan være utvalgte for å undertrykke folket og holde dem avmektige (Freire, 2011, s. 134-135). Under mitt opphold i Mukuni har jeg sett at lederroller er delt opp etter distrikter og nabolag, og ved å dele ansvar og lederroller på denne måten blir det trolig lettere for høvdingen å

oppretholde status quo. Denne inndelingen kan også ses i sammenheng med det dårlige og inaktive styresettet Mukuni har (SDP, s. 66, 78). Trolig fører dette til at det er vanskelig å se hvem som er ansvarlig for de ulike problemene som eksisterer og oppstår.

Kulturen som eksisterer i høvdingdømmet kan som tidligere nevnt være preget av at roller og status er tilskrevet (Parson referert i Smukkestad, 2008, s. 66). Dette trekket mener jeg kan være en faktor for at folket ikke gjør en større innsats for å komme seg ut av sin avmektige situasjon preget av sosiale problemer og fattigdom. Det kan tenkes at dette trekket gjør det lettere for høvdingen og lederskapet å opprettholde undertrykkelsen uten særlig motstand.

5.4 Empowerment i curio- og treskjæringsvirksomheten

Ifølge alle informantene mine er treskjæringsindustrien og curio-virksomheten i dag preget av at de involverte i hovedsak driver selvstendig, og at denne virksomheten ikke er særlig lukrativt. Når jeg snakket med informantene om hvordan denne gruppen kan bli myndiggjort og styrket med empowerment, trakk alle frem ulike måter. Felles for alle tre er at de har lagt vekt på organisering og utdanning. Utdanning i denne sammenhengen ser jeg på som utvikle sine egenskaper, tilegne seg kunnskap og gjøre nye erfaringer. På bakgrunn av dette, i kombinasjon med mitt gjennomgående konfliktteoretiske og mer overordnede samfunnsperspektiv, har jeg derfor valgt å fokusere på organisering som veien til empowerment og myndiggjøring av curio- og treskjæringsvirksomheten.

Organisering av virksomheten. Daniel sa at de som driver med treskjæring trolig kan styrkes gjennom organisering i verksted, hvor det kan skapes ulike strukturer, blant annet arbeidsdeling. Å arbeide i grupperinger med likemenn er i følge Guitérrez (referert i Hutchinson & Oltedal, s. 156) et godt virkemiddel for å fremme empowerment. Både Daniel og Thomas hevdet at organisering i ulike workshops kan fungere som en styrkende utdanning, som kan føre til myndiggjøring og empowerment. Dette underbygde Oscar da han sa han skulle ønske det fantes en arena hvor man kunne lære mer om blant annet curio-forretninger og markedsføring.

Gjennom organisering i slike grupper kan det ifølge Cunningham et al. (2005, s. 98) skapes muligheter innenfor treskjæringsvirksomhet, gjennom samarbeid og kollektiv styrke. Som Daniel trekker frem kan trolig noen av mulighetene som ligger i den kollektive styrken by på sikkerhet og forutsigbarhet i arbeidet, sosial kontroll av hverandre, og mer motivasjon. I slike grupper kan deltakerne i følge Daniel bli motivert og myndiggjort gjennom målsetting. Dette kan som han sa føre til at man sparer og arbeider mot målet, enten alene eller sammen

med de andre. På bakgrunn av Daniels påstand og egen oppfatning tror jeg organisering i slike grupper kan lede til endring i normer, moral og pengebruk.

Som et resultat av organisering mener Guitérrez (referert i Hutchinson & Oltedal, 2010, s. 156) at det vil bli utviklet en gruppebevissthet hvor medlemmene også utvikler en kritisk- og politisk bevissthet. Denne kritiske bevisstheten innebærer i følge Freire (referert i Engebrigtsen, 1994, s.31) at man erkjenner at man er undertrykt. Når man har tilegnet seg denne bevisstheten kan menneskenes egne ressurser bli aktivisert gjennom dialog (Freire referert i Hutchinson & Oltedal, 2010 s. 155-156).

Videre i drøftingen forholder jeg meg til at Mukuni er et todelt klassesamfunn, slik som tidligere nevnt i henhold til marxistisk teori. Jeg skal nå ta for meg hvordan en slik organisering som nevnt over kan resultere i endring av produksjonsmåten (samfunnets økonomiske strukturer) i samfunnet og hvordan det gjennom en slik vinkling kan være en vei mot endring.

Organiseringen av treskjæringsindustrien og curio-virksomheten, gjennom samarbeid i verksted og workshops kan som nevnt bringe mange muligheter, hvor det over tid trolig blir tilført nye kunnskaper og erfaringer innenfor virksomheten. Gjennom organiseringen i seg selv, vil det bli endring i *produksjonsforholdene*. *Produktivkreftene* vil også endres ved at menneskene som produktivkraft vil styrkes av ny kunnskap og erfaring. *Produksjonsmåten* vil da totalt sett endres, og dette vil føre til forandringer i høvdingdømmets *overbygning* (politiske institusjoner, religion, lovverk, kunst og vitenskap), som er tilpasset overklassen. Underveis i denne prosessen vil det i følge konfliktteoretisk perspektiv oppstå en avgjørende konflikt mellom underklassen av de fattige som kjemper for endring, og lederskapet som ønsker å bevare samfunnet slik det er (Lindbekk, 2001, s. 49-51). Hva som blir utfallet av konflikten og hvilke endringer som finner sted, vil avhenge av hvordan situasjonen utvikler seg. Når eventuelt overbygningen er blitt endret vil dette føre til endringen i produksjonsmåten igjen, og slik står de i et gjensidig forhold til hverandre.

Denne gjensidige sammenhengen mellom et samfunn sin produksjonsmåte og overbygning kan sees i likhet med den gjensidige påvirkningen og avhengigheten som eksisterer mellom kultur, sosial organisering og materialitet. Skjer det endring innenfor en av disse komponentene vil det føre til endring i de to andre, og til sammen kan dette resultere i samfunnsendring (Schieffloe, 2011, s. 158-159).

Denne gjensidige sammenhengen mellom disse tre komponentene viser at problemer kan løses på ulike måter og at arbeid mot endring kan foregå på ulike arenaer. Dette ser vi igjen i at informantene under intervjuene har trakt frem ulike måter man kan løse sosiale

problemer, og forskjellige måter å skape empowerment. Jeg skal videre drøfte hvordan organisering utenfor treskjæringsindustrien og curio-virksomheten skal kunne resultere i endring.

Organisering av møteplasser og fritidsaktiviteter. I og med at majoriteten av befolkningen i Mukuni er tilknyttet treskjærings- og curio-virksomhet, velger jeg å se organisering av møteplasser og fritidsaktiviteter som en mulig måte og indirekte skape empowerment og myndiggjøring innenfor virksomheten. Jeg tror en organisering på denne måten, kan resultere i mye av det samme som organisering innad i treskjærings- og curio-virksomhet, slik som drøftet ovenfor. At folk samles skaper en mulighet til at man kan bygge nettverk og alliering med andre. Dette kan videre resultere i at man etablerer et slagkraftig maktgrunnlag, som man kan bruke for å utnytte ulike innflytelseskanaler (Schiefløe, 2011, s. 218). Daniel fremhever at infrastrukturer for møteplasser og fritidsaktiviteter er dårlig utbygd og i dårlig stand innenfor høvdingdømmet, noe som jeg selv har sett. Det kan tenkes at det er et bevisst valg av høvdingen og lederskapet og ikke satse på dette området, slik at de hindrer dialog og bevisstgjøring blant folket. De vil på denne måten kunne opprettholde status quo og undertrykkelsen. Ut fra mine erfaringer er møteplasser og fritidsaktiviteter dårlig utbygd også i Livingstone. Det kan tenkes at folket derfor ikke reagerer på det dårlige tilbudet av aktiviteter og møteplasser.

5.5 Reduksjon av sosiale problem og fattigdom

Under denne overskriften skal jeg fokusere på hvordan organisering kan bidra til reduksjon av sosiale problem og endring i fattigdomssituasjonen.

Organisering av møteplasser kan trolig endre det Daniel anser som et sosialt problem, mangel på rekreasjon. Samtidig kan et slikt tiltak muligens redusere andre sosiale problem. Oscar sa at ved organisering av møteplasser vil folket bli gitt noe å gjøre, og derav vil folket holdes opptatt. Han mente at dersom folk holdes opptatt vil alkoholismeproblemet som en følge bli redusert. Thomas nevnte strukturert arbeid og ansettelse som en måte å holde folk opptatt. Organisering kan også, som tidligere drøftet muligens lede til større samfunnsendringer. Jeg anser organisering av treskjærings- og curio-virksomheten eller organisering av møteplasser og aktiviteter, som mulige måter til å mobilisere krefter for endringsskapende arbeid. Som Cunningham et al. (2005, s. 268) hevder tror jeg også at individer kan oppnå store positive endringer, spesielt dersom de fra samme samfunn og med like verdier arbeider mot samme mål. Endringene en organisering kan medføre tror jeg vil innebære en reduksjon av sosiale problem i høvdingdømmet. Og forhåpentligvis kan

endringene også bestå i at underklassen løftes opp fra en håpløs og avmektig situasjon i fattigdom. Hva utfallet blir, vil ut fra et konfliktteoretisk perspektiv avhenge av hvordan konflikten, bestående i interessemotsetninger mellom den mektige overklassen og den avmektige underklassen, blir løst (Lindbekk, 2001, s. 49-51).

6.0 Avslutning

Denne studien har dreid seg om høvdingdømmet Mukuni og den aktive treskjærings- og curio-virksomheten som eksisterer her. Jeg har forsøkt å belyse problemstillingen min i hovedsak fra et konfliktteoretisk perspektiv på samfunnsnivå. Utenom konfliktteoretisk teori har jeg også brukt blant annet kulturteori, teorier om empowerment og en teori om anomi. Disse teoriene har hjulpet meg med å belyse og analysere fenomen som alkoholisme og undertrykkelse. På bakgrunn av studiet tolker jeg det slik at befolkningen i høvdingdømmet er undertrykt av høvdingen og lederskapet. Dette mener jeg på bakgrunn av maktstrukturene og rangordningen som jeg har sett eksisterer. Jeg har studert de sosiale problemene Mukuni sliter med, og sett at alkoholisme er utbredt. Jeg anser at dette problemet trolig leder til andre sosiale problemer, og at alkoholismen medvirker til å holde befolkningen i sin håpløse og avmektige situasjon.

For å besvare problemstillingen, vil jeg ut fra studien si at empowerment og myndiggjøring innenfor treskjærings- og curio-virksomheten kan lede til endring av de sosiale problemene og over tid løfte befolkningen ut av fattigdom. Med grunnlag i drøftingen mener jeg at spesielt organisering innenfor treskjærings- og curio-virksomheten vil skape empowerment og myndiggjøring. Jeg anser også organisering av møteplasser som en god mulighet for å fremme empowerment som kan resultere i endring. Jeg tror man først vil se mindre endringer i de tre komponentene kultur, sosial organisering og materialitet og etter hvert kan dette resultere i større samfunnsendringer og et mer mektig folk. Som sagt henger komponentene sammen, og dette trolig bare en av mange muligheter å skape endring.

Gjennom dette studiet har jeg erfart at det finnes mennesker i Mukuni som er seg bevisst undertrykkelsen. Ifølge Freire (referert i Engebrihtsen, 1994, s. 31) er da prosessen mot endring startet. Disse menneskene har ikke mye ressurser utenom sine egne egenskaper, kunnskap og erfaringer, og ser seg selv derfor som maktesløse. Jeg mener neste steg for disse menneskene vil være å starte dialogen, slik at flere kan bli seg bevisst undertrykkelsen, og at de ved hjelp av en gruppebevissthet kan kjempe sammen for endring.

Litteraturliste

Cunningham, A., Belcher, B., & Campbell, B. (2005). *Carving Out a Future*. London: Earthscan

Dahl, Ø., (2013). *Møter mellom mennesker* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Døhlie, E., & Askeland, G. A., (2006). *Internasjonalt sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget

Engebrigtsen, A., (1994). *Frigjørende dialog* (2 utg.). Oslo: Norsk Fredskorpssamband

Freire, P., (2011) *De undertryktes pedagogikk*.(2 utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Hutchinson, G. S., & Oltedal, S., (2010). *Modeller i sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget

Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2011). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (4.utg.). Oslo: Abstrakt Forlag AS

Larsen, A. K., (2010). *En enklere metode*. Ber gen: Fagbokforlaget

Lindbekk, T., (2001). *Samfunnsteori frå Marx til Giddens* (2. utg.). Trondheim: Tapir Akademiske Forlag

Schiefloe, P. M., (2011). *Mennesker og samfunn* (2 utg.). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS

Smukkestad, O., (2008). *Utvikling eller avvikling*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Stamsø, M. A., (2010). *Velferdsstaten i endring* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

The Munokalya Mukuni Chiefdom Strategic Development Plan 2013-2017

Intervjuguide (vedlegg 1)

Hvor:

Når:

Hvem:

Intervjusetting:

Feilkilder:

Informasjon til informant før intervjuet:

Forklaring av hva informasjonen vil bli brukt til, og hvordan det blir dokumentert. Garantere og forklare prinsippet om anonymitet. Informer om informantens rett til å avbryte intervjuet når som helst.

(De fremhevede spørsmålene er spørsmålene jeg har prøvd å forholde meg til, stikkord og andre spørsmål er ment som hjelp dersom intervjuet stopper opp, og dersom jeg føler at jeg ikke får svar på spørsmålet)

What is the first thing you think about when I say woodcarving in Mukuni?

Why do you think youths in Mukuni choose to enter the woodcarving-industry, and do it for a living?

What is attractive with business in the woodcarving-industry?

Is it a choice at all?

What is the biggest problem/issue within the woodcarving-industry?

To many?

The market?

Prices?

Products?

Do you see the woodcarving-industry as a way out of poverty or a way to remain in poverty and just make a living?

How can it be a way out of poverty?

In which part of the woodcarving-industry/business is it easiest to make it, and earn money?

(Woodcarver, seller, dealer, exporter?)

What is the “secrets” to make it in the woodcarving-industry?

How can people attached to the woodcarving-industry be empowered?

Youths?

Woodcarvers?

Sellers?

Dealers?

Exporters?

Education – which kind of education?

Have it been any big changes within the woodcarving industry the past years?

How is the woodcarving-industry built up?

Who is in charge?

Self-employment?

Employment?

Working-hours?

Is the Chief involved in the woodcarving-industry in any way?

What is the first thing that appears in your mind when i say social problems in Mukuni?

What is the reason for social problems to occur?

How do you think social problems affect the village, the families and the individuals that are involved?

How can these problems be reduced?

Who are the people trapped in social problems?

Age?

Gender?

Status?

Occupation?

Size of family?

Tribe?

Compound?

Education level?

Do you think it have been any changes in social problems the past years?

Type of problems?

Reduced, evolved?

Why did it change?

How have modernity, tourism and western influence affected the traditionally Mukuni village?

Employment

Poverty

Social problems

Good and bad things